

Tomasz Lenkiewicz

Wieloaspektowość definiowania kategorii „wartość”

Przez kategorię „wartość”, rozumie się zwykle cechę lub zespół cech właściwych danej osobie lub rzeczy, stanowiących o jej walorach (np. moralnych, artystycznych) cennych dla ludzi, mogących zaspokoić jakieś ich potrzeby.

Korzystając z osiągnięć aksjologii, a szczególnie z warstwy aksjologicznej polityki, dokonuje się analizy istoty wartości z perspektywy tego co dobre i cenne. Dąży się do określenia charakteru wartości, ich obiektywnego czy też subiektywnego znaczenia oraz źródeł i mechanizmów ich powstawania¹. Do aksjologicznych elementów polityki tradycyjnie zaliczane są: potrzeby, interesy, cele, wartości, normy.

Pojęcie „wartość” występuje w języku potocznym, matematyce, ekonomii, filozofii, socjologii, i siatce pojęciowej nauki o polityce. Uważa się m.in., że jest ono podstawową kategorią aksjologii, oznaczającej wszystko to, co cenne, godne pożądania, a w konsekwencji stanowiące cel ludzkich dążeń. Tym samym wartości są elementami analizy sfery motywacyjnej zachowań społecznych. Definiować można wartości jako zobiektyzowane kulturowo, abstrakcyjne idee zjawisk, posiadające trwałe znaczenie dla zaspokojenia potrzeb podmiotów społecznych. *Energia ludzkiego postępowania płynie z przeżycia wartości, które są elementem charakterystyki jednostki ludzkiej, jej dążeń, pragnień i celów, jakie chce zrealizować*².

Niejednokrotnie przez wartość rozumie się reguły nadrzędne, określane jako fundamentalne, dotyczące bowiem spraw o najwyższym znaczeniu, których konkretnymi implikacjami są normy regulujące sprawy bardziej przyziemne³.

Umieszcza się pojęcie wartości jako jeden z elementów – niejako części składowych – faktu kulturowego. W tej klasyfikacji wartość występuje obok takich pojęć

---

¹ M. Pietraś, *Aksjologiczne elementy polityki*, [w:] *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, pod red. B. Szmulika i M. Żmigrodzkiego, Lublin 2006, s. 427.

² *Ibidem*, s. 428–429.

³ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 259.

jak: wytwory (materialne i przekonania, idee, ideały), normy i wzory (rozumiane jako prawne bądź obyczajowo uzasadnione i obowiązujące reguły, zasady wyznaczające postępowanie jednostki, a wzory jako zespół postulowanych zasad postępowania ludzi, funkcjonowania instytucji lub właściwości przedmiotów, zachowania (które stanowią w dużej mierze odbicie obowiązujących norm i wzorów, odmiennych w różnych zbiorowościach społecznych) i obyczaje (traktowane jako uznane w określonej społeczności wzory zachowań). Wiążąc pojęcie wartości ściśle z wytworami, ujawnia się pogląd, że wartości są owymi przedmiotami materialnymi, ideałami, przekonaniami. Stanowią one zbiory wartości, wytwory uznane społecznie⁴. Wartość umieszcza się również wśród podstawowych elementów kultury, takich jak: norma, wzór, kanon, kod, obyczaj, etos, mit, symbol, utopia, twórca, odbiorca, znak, styl, tekst. Istotnym jest fakt, iż wartość jako pojęcie jest różnie rozumiane w zależności od dyscypliny naukowej. Dlatego też podziały wartości mogą być różne w zależności od przyjętych teorii i stosowanego kryterium. Najprostszym podziałem uwzględniającym różne kryteria jest np.:

1. Na materię wartości – rzeczy i idee, inaczej wartości materialne i duchowe
2. Na zasięg, inaczej powszechność odczuwania – na uniwersalne i jednostkowe, a zatem można tu mówić o zasięgu powszechnym, ogólnoludzkim, o wartościach odnoszących się określonej kultury, społeczności, grupy, jednostki
3. Na czas – wartości historyczne i aktualne
4. Na trwałość – trwałe i chwilowe
5. Na sferę zaangażowania – uczuciowe i intelektualne
6. Na ogólną ocenę, inaczej; czy uznajemy je za godne – pozytywne i negatywne⁵.

Niektóre definicje abstrahują od konkretnych jednostek i umieszczają wartości w szerszym kontekście wpływów grupy społecznej. Ujawnia się zgodność co do uwarunkowań historycznych, społecznych i psychologicznych wyboru i hierarchizacji wartości. Wskazuje się na relatywizm przyjętych kryteriów zarówno do określonego społeczeństwa, jak i jego kultury⁶. Funkcjonuje na przykład pogląd, iż ogólnościato- we propagowanie amerykańskiej kultury masowej powoduje, inflację symboli, zatrącenie wartości i próżnię kulturową. Efektem tego zjawiska często jest poszukiwanie przez ludzi znaków i wartości indywidualnie⁷. Mało jest wartości, które zajmowałyby jednakową pozycję w wielu kulturach, należą do nich niektóre zasady moralne przyjmowane w ciągu całych tysiącleci. Wartości kultury zależne są od warunków bytowych i historycznych, ale zmieniająca się rzeczywistość, może powodować szybkie zmiany w hierarchii wartości i zmienne ich traktowanie. Dlatego też w nauce wyodrębnia się podział na wartości wyznawane, deklarowane i realizowane. Wielokrotnie

⁴ J. Gajda, *Antropologia kulturowa*, Toruń 2003, s. 15.

⁵ *Ibidem*, s. 25.

⁶ *Ibidem*, s. 26–27.

⁷ E. Polak, *Przemiany cywilizacji współczesnej w sferze kultury materialnej*, Gdańsk 1996, s. 134.

między deklaracjami, a realizacją występuje znaczący dysonans⁸. Wydawać by się mogło, że tak uniwersalne, wprost klasyczne wartości, jak: prawda, dobro i piękno, powinny być jednakże dla wszystkich kultur czy cywilizacji. Ale nawet przykład współczesnej Europy uwidacznia głęboki rezonans pomiędzy tym, co stanowi podstawowe wartości dla mieszkańców Europy Wschodniej, a mieszkańców Europy Zachodniej, pomimo tego, że Europa jest wspólnym dziedzictwem zbudowanym na tych samych wartościach-fundamentach.

Od początków ludzkiej refleksji nad życiem, podejmowano usiłowania klasyfikacji wartości. Taka klasyfikacja często zbieżna z klasyfikacją dóbr kultury, wymaga przyjęcia odpowiednich kryteriów. Kryteria te, w ogromnej większości, nie mają charakteru naukowego, wypływają z religijnego czy filozoficznego poglądu człowieka proponującego klasyfikację i nade wszystko z rodzaju przyjętej wartości nadrzędnej, podstawy systemu⁹. Odpowiedź na pytanie, czym są wartości i w jaki sposób istnieją jest trudna. Spory na ten temat trwają od starożytności po współczesność. Bogactwo koncepcji dotyczących natury wartości i sposobu ich istnienia sprawia, iż w aksjologii wyróżnia się zazwyczaj trzy stanowiska: obiektywizmu i subiektywizmu oraz relacjonizmu, będącego próbą przewyciężenia dwóch zjawisk, alternatywy: obiektywizm – subiektywizm jak i implikacji owej alternatywy, ujawniającej się w sporach między ich zwolennikami¹⁰.

*Niezbędnym elementem charakterystyki wartości jako warstwy motywacyjnej zachowań społecznych jest łączenie ich analizy z potrzebami społecznymi. Określone zjawiska i procesy są wartościami, gdyż służą zaspokajaniu uświadamianych potrzeb w różnych dziedzinach życia społecznego. Właściwa jest im określona użyteczność i pragmatyczny charakter*¹¹. Charakterystyka zjawiska wartości społecznych wymaga uwzględnienia takich istotnych elementów jak:

1. Podmiot – określone zjawiska są wartościami tylko wówczas, gdy są użyteczne dla konkretnych podmiotów. Mogą nimi być jednostki, grupy społeczne, narody, państwa, społeczność międzynarodowa jako całość.
2. Obiektywny lub subiektywny charakter – wartość oznacza określony stosunek danego przedmiotu do określonego zjawiska czy przedmiotu. U podstaw tego stosunku leży przeświadczenie, że ów przedmiot czy zjawisko np. wolność, sprawiedliwość, solidarność, pokój itp., potrafi zaspokoić potrzeby owego podmiotu.
3. Mechanizm relatywizmu – istniejące kulturowo-cywilizacyjne zróżnicowanie wartości społecznych nie zmienia faktu uniwersalizacji pewnych wartości po-

⁸ J. Gajda, op.cit., s. 27.

⁹ K. Żygulski, *Wartości i wzory kultury*, Warszawa 1975, s. 45.

¹⁰ H. Cyrzan, *Życie ludzkie jako wartość*, Gdańsk 2004, s. 8.

¹¹ M. Pietras, op.cit., s. 428.

litycznych jako pokój, wolność, bezpieczeństwo i innych, mimo często zróżnicowanego ich rozumienia.

4. Cyrkulacja w czasie i przestrzeni – pewne idee i wartości są przekazywane kolejnym generacjom, zachodzi również zjawisko przejmowania określonych wartości politycznych, funkcjonujących w jednych społecznościach przez inne, zarówno we wnętrzu państw jak i środowisku międzynarodowym. Należy zwrócić uwagę, że obserwowany kryzys dotychczasowych wartości zaliczany jest do ważniejszych wydarzeń wywołujących lub kształtujących megatrendy¹².

Egzystencja człowieka od wieków obraca się wokół dwóch kategorii społecznych – dobra i zła. Stąd megatrendy ujawniają również dychotomiczny podział na negatywne i pozytywne. Do tych drugich zaliczyć można, kształtowanie się przekonania o znaczeniu wartości humanistycznych i potrzebie podporządkowania im innych, a także o decydującej roli człowieka w perspektywnym rozwoju – tzw. megatrend humanistyczny¹³.

Odrębną kategorię w warstwie aksjologicznej polityki stanowią wartości polityczne. Służą one zaspokajaniu potrzeb podmiotów działań politycznych oraz związanych z nimi wielkich grup społecznych (np. narodów, grup etnicznych). Do podmiotów tych należy przede wszystkim państwo, partie polityczne, związki zawodowe czy organizacje międzynarodowe. Istotą wartości politycznych jest fakt, że idee i zjawiska wchodzące w skład wartości politycznych, są trwale cenione przez podmioty działań politycznych i związane są z procesami funkcjonowania państwa i sprawowania władzy politycznej. Wartości takie, jak: wolność, sprawiedliwość, demokracja, suwerenność, pokój, bezpieczeństwo, współpraca, przyjaźń czy godność człowieka, funkcjonują obok wartości partykularnych – specyficznych dla stosunków między określonymi podmiotami (np. państwami, organizacjami, międzynarodowymi). W postrzeganiu takich wartości, jak choćby: bezpieczeństwo, wolność, demokracja, suwerenność czy godność człowieka, występuje relatywizm, który powoduje, że rozumienie i praktyka realizacji tych wartości jest odmienna w poszczególnych społeczeństwach. Wynika to z odmiennego doświadczenia historycznego, preferowanych wierzeń religijnych, poziomu rozwoju cywilizacyjnego oraz kulturowo określonego rozumienia poszczególnych wartości¹⁴. Przykładem relatywizmu, odmiennego skojarzenia treściowego takich wartości jak wolność czy demokracja, jest różnica w postrzeganiu tych wartości w Europie Zachodniej a w Rosji. W tym przypadku decydującą rolę odgrywają odmienne uwarunkowania kulturowo-cywilizacyjne. Postrzeganie i realizacja pewnych wartości odmiennie przebiega także w kręgu kultury anglosaskiej w porównaniu

¹² J. Muszyński, *Megatrendy a polityka*, Wrocław 2001, s. 17.

¹³ Ibidem, s. 141.

¹⁴ M. Pietraś, op.cit., s. 431–437.

z kręgiem kultury islamu czy Dalekiego Wschodu. W tym przypadku preferowane wierzenia religijne w połączeniu z poziomem rozwoju cywilizacyjnego mają decydujący wpływ na występowanie tego zjawiska. Podobnie przebiegał proces kształtowania się wartości cywilizacyjnych, określanych za fundamentalne dla europejskości. Pierwszeństwo zdobyły te, ukształtowane na tradycji europejskiej w konfrontacji z tradycją Wschodu:

1. Uznawanie wartości doczesności życia, podczas gdy w cywilizacjach Wschodu pojmuje się świat jako wieczność;
2. Postawa aktywności, ciągłych zmian, podczas gdy w ładzie Wschodu jest prymat spokoju, medytacji;
3. Postrzeganie rozwoju świata w kategorii abstrakcji, teorii, podczas gdy w rzeczywistości Wschodu uznaje się w tym względzie kategorie: refleksji i praktycyzmu¹⁵.

Wartości polityczne wymagają określenie funkcji, jakie pełnią. Wyodrębnia się następujące funkcje wartości politycznych:

1. integracyjna,
2. motywacyjna,
3. hierarchizacja celów politycznych.

Funkcja integracyjna jest podstawową funkcją wartości politycznych. Występuje w odniesieniu do partii politycznych, wspólnot narodowych i państw, jak i regionalnych czy nawet globalnych organizacji międzynarodowych. W każdym z tych przypadków preferowane wartości polityczne są spoiwem oraz źródłem wzajemnej identyfikacji podmiotów tworzących daną grupę czy wspólnotę.

Funkcja motywacyjna oznacza, że wartości stymulują decyzje, działania podmiotów polityki związane z procesem sprawowania władzy i funkcjonowania państwa. Dotyczy to także procesów decyzyjnych i działań podejmowanych w środowisku międzynarodowym. Polityka ma, więc służyć realizacji tych wartości.

Funkcja hierarchizacji celów politycznych oznacza, że wartości określają hierarchię preferencji podmiotów decyzji i działań politycznych. Tym samym wartości, które leżą u podstaw dokonywanych przez decydentów wyborów politycznych, porządkują je. Nie mniej ważne jest to, iż wartości określają także kryteria racjonalności podejmowanych decyzji i działań politycznych¹⁶.

Wartości polityczne będąc głównym elementem warstwy aksjologicznej polityki, stanowią immanentną całość z normami regulującymi zachowania społeczne i polityczne. Podlegają one mechanizmowi normatywizacji, wskutek czego powstają nor-

¹⁵ A. Chodubski, *Europejska uniwersalizacja kulturowa a współczesny proces unifikacji świata*, „Gdańskie Studia Międzynarodowe”, 2007 vol. 5, nr 1–2, s. 9.

¹⁶ M. Pietraś, *op.cit.*, s. 437–439.

my, wedle, których otrzymujemy zachowania zgodne bądź sprzeczne z wartościami, z którymi są one związane. Rzeczywistość społeczna nie ulega wyjaśnieniu poprzez funkcjonujące w niej normy. Tworzą one jej wyidealizowany, bardziej oczekiwany i postulowany, niż normatywny obraz.

W życiu społecznym zarówno we wnętrzu państwa, jak w środowisku międzynarodowym, normy nie funkcjonują jako pojedyncze regulacje, usytuowane są w szerszych ramach, czyli systemach norm. Są to złożone z reguł i działań instrumenty nadawania ludzkiej aktywności określonego porządku. Wyeksponowano więc mechanizm oddziaływania norm na życie społeczne w postaci jego porządkowania i kształtowania przejrzystości.

Zauważa się, że występowanie wielości systemów norm regulujących funkcjonowanie społeczeństw, jest cechą charakterystyczną, różniącą te społeczeństwa od społeczeństw archaicznych oraz antycznych. Podleganie zjawisku monizmu normatywnego przez społeczeństwa archaiczne i antyczne, powodowało, że tworzące całość normy religijno-obyczajowe były jedynymi, które kształtowały owe społeczeństwa. Sekularyzacja władzy państwowej i prawa doprowadziła w efekcie do różnicowania się systemów normatywnych, organizujących życie społeczno-polityczne¹⁷.

Analizując zjawisko wielości norm jako regulatorów zachowań społecznych, należy wskazać m.in. na:

- religijne,
- prawne,
- polityczne,
- organizacji gospodarczych,
- moralne,
- zorganizowanych grup przestępczych
- środowisk młodzieżowych,
- środowisk zawodowych, itd.

Jednak w kontekście analizy zjawiska polityki niezbędne jest zredukowanie tej rozbudowanej normatywnej warstwy życia społecznego do norm: moralnych, politycznych i prawnych. Istnieje również podział uwzględniający istotę, zakres i oddziaływanie na życie społeczne w/w norm na poziomie wnętrza państwa i na poziomie środowiska międzynarodowego¹⁸.

Akcentując wagę norm: moralnych, politycznych i prawnych, w kontekście analizy zjawiska polityki, trzeba również dokonać ich charakterystyki.

O ile zasadniczy wpływ na proces funkcjonowania państwa i sprawowania władzy, czyli zjawisko polityki – wywierają normy polityczne i prawne, o tyle normy moralne

¹⁷ Ibidem, s. 440.

¹⁸ Ibidem.

leżą u podłoża norm politycznych i prawnych. U podłoża charakterystyki norm moralnych leży zjawisko moralności. W języku potocznym stosowanie jest w znaczeniu wartościującym, zawierającym dodatnią ocenę danego postępowania. W znaczeniu neutralnym zaś moralność jest jedną z form świadomości społecznej, a normy moralne stanowią zjawisko społeczne¹⁹. Pojęcie „moralność” zawiera istotne składniki znaczeniowe:

- a) relację jednych ludzi do drugich oraz
- b) normatywną, powinnościową charakterystykę tych relacji.

Moralność wykazuje wymagany sposób odnoszenia się do innych, określa pożądany kształt więzi²⁰. Wiąz moralna to szczególna relacja do innych objętych kategorią „my”. Perymetr kategorii „my” wyznaczają trzy powinności moralne. „My to ci, których obdarza się zaufaniem, wobec których postępuje się lojalnie, których sprawy solidarnie obchodzą. A zatem, w tej interpretacji, trzy podstawowe składniki więzi moralnej to:

- a) zaufanie, czyli oczekiwanie godnego postępowania innych wobec nas,
- b) lojalność, czyli powinność nienaruszania zaufania, jakim jesteśmy obdarzeni przez innych i wywiązywanie się z podjętych zobowiązań,
- c) solidarność, czyli troska o interesy innych i gotowość podjęcia działań na ich rzecz, nawet gdy narusza to nasze własne interesy²¹.

Jest zatem moralność pewnym zbiorem ocen ludzkiego zachowania, wzorów i ideałów regulujących postępowanie jednostek i grup społecznych względem siebie oraz rozróżnieniem tego, co dobre i złe. O tym, że normy moralne są zjawiskiem społecznym decyduje to, iż:

- są tworzone przez społeczeństwo,
- regulują postępowanie grup społecznych i ich członków,
- treść ocen i norm moralnych jest zjawiskiem dynamicznym i zmiennym²².

Istnieje zjawisko relatywizmu historycznego i kulturowego norm moralnych. Oznacza to, że treść norm moralnych zmienia się w zależności od różnych warunków historycznych, oraz określenie tego, co jest moralne i niemoralne, w zależności od kręgu kulturowego. *Największe powikłanie etyki wynika z mieszanek cywilizacyjnych, a to, dlatego, iż mnóstwo spraw traktuje się w każdej cywilizacji odmiennie ze stanowiska etycznego*²³. W tradycji europejskiej ograniczenie roli pojęcia moralność, jest następstwem rewolucji francuskiej (1789–1799), wówczas zaczęto w sferze wartości głosić idee liberalizmu²⁴.

¹⁹ Ibidem, s. 440–441.

²⁰ P. Sztompka, op.cit., s. 187.

²¹ Ibidem.

²² M. Pietraś, op.cit., s. 441.

²³ F. Koneczny, *Rozwój moralności*, Komorów 1997, s. 25.

²⁴ A. Chodubski, *Europejska uniwersalizacja...*, op.cit., s. 19.

Widoczny od pewnego czasu, pogłębiający się upadek wartości moralnych usytuować można, pośród wielu innych zjawisk, na długiej liście zagrożeń i problemów globalnych współczesnego świata²⁵. Kwestie dotyczące ogólnie moralności oraz etyki, znalazły swoje odbicie również w pracach Klubu Rzymskiego. W jednym z jego raportów – *Pierwsza ogólnoswiatowa rewolucja*, jest stwierdzenie, że ludzkość znajduje się we wczesnym stadium kształtowania się nowego światowego społeczeństwa, przeżywającego zamęt w kwestiach moralności i etyki²⁶. Istotnym jest, aby kształtujące się nowe światowe społeczeństwo doceniło przewagę wartości duchowych nad materialnymi – kultura duchowa może przynieść całej ludzkości więcej satysfakcji i korzyści niż wartości materialne. Aby tak się stało, nowe światowe społeczeństwo musi odrzucić nadrzędność wygodnego i dostatniego życia nad duchowym. Obserwując zjawisko nadrzędności wygodnego i dostatniego życia w niektórych krajach wysoko rozwiniętych, łatwo dostrzec, że wygodnictwo i egoizm prowadzą do dekadencji wartości społecznych, kulturalnych i moralnych. Materia i duch są odmiennymi kategoriami i wartościami. Tworzone przez ludzi cywilizacje przeobrażają człowieka zarówno materialnie, jak i duchowo. Istotne jest uznanie bezsprzecznej współzależności świata materii i ducha w procesie cywilizacyjnym²⁷.

Normy polityczne – są jednym z elementów normatywnej regulacji funkcjonowania państwa i złożonych procesów decyzyjnych związanych ze sprawowaniem władzy. Pełnią istotną rolę w sterowaniu życiem społeczno-politycznym. Analiza norm politycznych wymaga także określenia ich cech specyficznych, do których zaliczyć można:

- normy polityczne związane są z procesem walki o władzę i jej sprawowaniem,
- w systemie norm politycznych nagrody lub ich obietnice dominują nad karami,
- normy polityczne odwołują się do symboli o dużym ładunku emocjonalnym,
- cechą norm politycznych jest ich niedookreśloność,
- niższy poziom trwałości i stabilności norm politycznych w porównaniu z normami prawnymi²⁸.

Normy prawne – proces sprawowania władzy i decydowania politycznego jest regulowany normatywnie. Służą do tego normy polityczne, z których wiele należy do norm prawnych, jak i same normy prawne. W odróżnieniu od norm moralnych, które sięgają intencji działającego podmiotu, normy prawne regulują zewnętrzne funkcjonowanie ludzi²⁹.

²⁵ Cz. Mojsiewicz, *Globalne problemy ludzkości*, Poznań 1998, s. 12.

²⁶ *Ibidem*, s. 16.

²⁷ J. Muszyński, *op.cit.*, s. 158–161.

²⁸ M. Pietraś, *op.cit.*, s. 444–445.

²⁹ *Ibidem*, s. 447

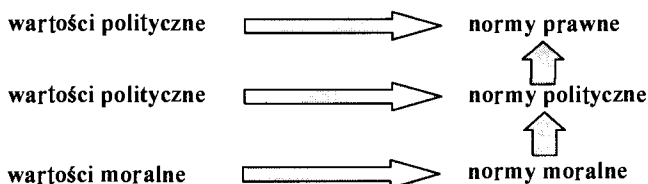
Funkcjonowaniu norm moralnych, politycznych i prawnych na poziomie środowiska międzynarodowego towarzyszy mechanizm normatywizacji wartości, czyli przekształcania wartości w normy. Cechą charakterystyczną tego procesu jest ewolucja i przekształcenie norm moralnych w normy polityczne, a tych w normy prawno-międzynarodowe.

Istnieją też cechy specyficzne, wyróżniające normy w stosunkach międzynarodowych od tych funkcjonujących we wnętrzu państw. Zaliczamy do nich:

- brak jednego centralnego ośrodka tworzenia i egzekwowania prawa,
- nie stwarzają bezpośredniej podległości podmiotów działań politycznych,
- siła oddziaływania norm międzynarodowych na podmioty działań politycznych jest znacznie mniejsza niż w przypadku norm wewnątrzpaństwowych³⁰.

Cechą charakterystyczną norm moralnych w stosunkach międzynarodowych jest ich różnorodność i istnienie wielu grup norm moralnych, a także fakt, iż odgrywają one mniejszą rolę w stosunkach międzynarodowych niż normy polityczne czy prawne.

Proces normatywizacji w stosunkach międzynarodowych

Źródło: M. Pietraś, *Aksjologiczne elementy polityki*, [w:] *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, pod red. B. Szmulika i M. Żmigrodzkiego, Lublin 2006, s. 448.

W obecnej rzeczywistości, kiedy zachodzi potrzeba stworzenia nowego typu stosunków ekonomicznych, społecznych i politycznych, które służyłyby wszystkim ludziom, stosunki te należy oprzeć nie tylko na normach prawa, lecz także na normach moralnych. Istnieje zatem duże prawdopodobieństwo, że normy moralne z czasem zdominują normy prawne³¹.

Warstwa aksjologiczna związana z określeniem wartości, w imię których, podmioty polityki podejmą działania zarówno we wnętrzu państwa, jak i w środowisku międzynarodowym, są elementem analizy zjawiska polityki. Wartości bowiem, odwołując się do potrzeb właściwych poszczególnym podmiotom polityki, nie tylko stymulują ich decyzję i działania, lecz także określają kryteria ich racjonalności. Ponadto, wartości ściśle związane są z normami, które regulują zachowania podmiotów polityki³².

³⁰ Ibidem s. 447–449.

³¹ J. Muszyński, *op.cit.*, s. 282.

³² M. Pietraś, *op.cit.*, s. 452.

Dokonując charakterystyki współczesnego świata zwraca się uwagę przede wszystkim na:

1. Skutki postępu naukowo-technicznego.
2. Wzrost złożoności i skomplikowania życia kulturowo-cywilizacyjnego.
3. Globalizowanie życia ludzkiego i jego działalności.
4. Kryzysowość i konfliktowość.
5. Wzrost ryzyka i niepewności działania oraz ujawnianie się różnych zagrożeń dla życia ludzkiego.
6. Chaotyżację postaw, zachowań, wyborów oraz przede wszystkim działania ludzkiego.
7. Marketyzację i komercjalizację życia.
8. Alternatywność postaw, zachowań, wyborów.
9. Infantyлизację, barbaryzację, manipulatywizm życia kulturowego.
10. Tworzenie się dwubiegunowego ładu kulturowego³³.

Światowe społeczeństwo, może powstać jedynie pod warunkiem, że będzie czerpać siły ze źródła wartości moralnych i duchowych zapewniających mu niezbędną energię³⁴. Od pewnego czasu można dostrzec pewne kierunki przemian cywilizacyjnych. W sferze systemu wartości, główne kierunki przemian cywilizacyjnych ujawniają następujące zjawiska:

- nadrzędność praw człowieka wobec ustawodawstwa państwowego,
- globalną świadomość, poczucie przynależności do społeczności światowej,
- nastawienie na przyszłość,
- wiarę w postęp,
- indywidualizm,
- tolerancję wobec różnych systemów wartości,
- wzrost aspiracji społecznych,
- zastąpienie filozofii panowania (nad przyrodą, człowiekiem, państwem) ideą harmonijnego współistnienia i partnerstwa³⁵.

Dokonując charakterystyki zjawiska wartości społecznych, wskazałem, że jednym z istotnych elementów jest ich cyrkulacja w czasie i przestrzeni. Sposób, w jaki wartości przekazywane są kolejnym generacjom, stymuluje postawy i wzorce, jakie te generacje zechcą zaakceptować i w jaki sposób będą się z nimi identyfikować. Młode pokolenie, któremu nie przekazano sposobów rozróżniania tego, co w tradycji i systemie wartości jest zasadnicze, a co tylko stanowi formę odrzuca tradycję i wartości

³³ A. Chodubski, *Wartości kształtujące się nowego ładu cywilizacyjnego*, „Cywilizacja i Polityka” 2007 nr 5, s. 32.

³⁴ Cz. Mojsiewicz, op.cit., s. 23.

³⁵ E. Polak, op.cit., s. 47.

jako całość³⁶. Istnieje również inny scenariusz tego zjawiska, wskazywany przez uczonych i futurologów. Odwołując się do religii, tradycji, zwyczajów, kolejne pokolenia będą starały się znaleźć własny system wartości i styl życia³⁷. Obserwując i dokonując analizy zmian zachodzących w istniejącym łańdżu kulturowo-cywilizacyjnym, widocznym jest, iż ujawniają się nowe wartości życia nazywanego informatycznym bądź globalnym. Wśród nich szczególną nośność mają:

1. Edukacja ukierunkowana na przyszłość,
2. Oswajanie znaków postępu technicznego oraz naukowo-technicznego,
3. Oswajanie międzynarodowej rzeczywistości prawnej bazującej na respektowaniu nadrzędności praw człowieka wobec ustawodawstwa państwowego, tradycji, zasad moralnych funkcjonujących w łańdżu lokalnym,
4. Tolerancja wobec różnych kultur i subkultur, postaw, zachowań, systemów wartości,
5. Migracje, przemieszczanie się i osiedlanie zarówno w przestrzeni ładu państwowego, jak i rzeczywistości globalnej,
6. Uznawanie synkretyzmu kulturowo-cywilizacyjnego,
7. Dążenie do uzyskania autonomii społeczeństwa wobec państwa i jego organów oraz innych instytucji politycznych,
8. Zastępowanie organizacji życia społeczno-politycznego i gospodarczego porządku hierarchicznego (wertikalnego, pionowego) rzeczywistością powiązań poziomych (horyzontalnych), współlistnieniem, partnerstwem,
9. Utowarowienie i marketyzacja wszelkich wytworów ludzkiej działalności, zgodnie z hasłem „wszystko na sprzedaż”; uznawanie pieniądza jako uniwersum kulturowego,
10. Wirtualizacja jako możliwość „zaistnienia” społecznego, a w tym „parcie na media”, ekshibicjonizm sieciowy, niechęć do działań w rzeczywistości prawdziwej³⁸.

Ważną rolę w kreowaniu istniejącej rzeczywistości, jak i nadchodzącej przyszłości odgrywa postęp. Wszelki postęp może mieć charakter także naukowy, pod warunkiem, że przede wszystkim będzie to postęp o charakterze moralnym, społecznym, politycznym, postęp w obyczajach i zachowaniu³⁹.

³⁶ Cz. Mojsiewicz, op.cit., s. 19.

³⁷ E. Polak, op.cit., s. 42.

³⁸ A. Chodubski, *Wartości kształtujące się...*, op.cit., s. 33.

³⁹ E. Polak, op.cit., s. 68.